

PL
Z-51
(1,91)

PL Z-51(1.91)

Koncepcja programu kształcenia ogólnego w polskich szkołach / Ministerstwo
Edukacji Narodowej. - Warszawa : MEN, 1999. - 19 S.

Dt. Titelübers.: Konzeption des allgemeinen Bildungsprogramms für
Polnische Schulen

Als Ms. vorhanden

Zam. 315/91

94/1582

Georg-Eckert-Institut BS78

1 003 095 6

WARSZAWA, lipiec 1991 r.

KONCEPCJA PROGRAMU KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO
W POLSKICH SZKOŁACH

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
-Schulbuchbibliothek-

99/1582

CZĘŚĆ I. Założenia ogólne

I. Przebudowa Polski, która rozpoczęła się w 1989 roku obejmuje także sferę edukacji narodowej. W 1990 r. weszła w życie nowa ustawa o szkolnictwie wyższym, a 19 lipca 1991 roku Sejm uchwalił nową ustawę o systemie oświaty. Równocześnie rozpoczęto w Ministerstwie Edukacji Narodowej przygotowania do generalnej zmiany programu kształcenia ogólnego. Choć działania te mieszczą się w nurcie zmian ustrojowych, zainicjowana odnowa polskiego szkolnictwa nie może być jednak rozumiana tylko jako proces oczyszczania szkoły z tego, co było wynikiem ideologicznych i społecznych uwarunkowań poprzedniego systemu politycznego.

W całym niemal świecie działanie szkoły typu europejskiego poddawane jest obecnie poważnej krytyce, ponieważ, zdaniem wielu specjalistów, nie potrafi ona w zadawalającym stopniu odpowiedzieć na oczekiwania i potrzeby społeczne dzisiejszej doby. Przyczyny kryzysu współczesnej szkoły tkwią w założeniach na jakich opiera się jej funkcjonowanie i dlatego w bardzo różnych krajach symptomy tego kryzysu są podobne. Stwierdzenie pewnej dysfunkcjonalności współczesnej szkoły nie musi jednak prowadzić wyłącznie do pesymizmu i utopijnego postulatu "społeczeństwa bez szkoły" - może także stać się bodźcem, a zarazem punktem wyjścia do głębokiej rewizji zasad działania szkoły i w tym właśnie kierunku zmierza koncepcja generalnej zmiany programu kształcenia ogólnego w Polsce.

II. W nowej koncepcji programu zasadniczym celem kształcenia,

PL
2-51
(1, 91)

a szczególnie kształcenia ogólnego, ma być wspomaganie i ukierunkowanie rozwoju człowieka, jako osoby funkcjonującej w odniesieniu do wybranego przez siebie systemu wartości i zdolnej do życia w ramach różnego typu wspólnot. W kształceniu ogólnym chodzić ma więc o rozwój człowieczeństwa, a nie tylko o rozwój zredukowany do wymiaru sprawności intelektualnej człowieka.

Funkcjonujący obecnie w Polsce system szkolny, niezależnie od deklaracji zawartych w dokumentach oraz oficjalnych doktryn pedagogicznych, w rzeczywistości zorientowany jest niemal wyłącznie na dostarczenie uczniom, w możliwie dużym wymiarze, konkretnej wiedzy z poszczególnych przedmiotów nauczania. Nastawienie to, wyraźnie widoczne między innymi w konstrukcji i treściach programu kształcenia, nie jest jednak najbardziej korzystne nawet dla rozwoju intelektualnego, nie mówiąc już o rozwoju osobowym uczniów.

Najbardziej istotna zmiana polega na tym, że w nowej koncepcji kształcenia ogólnego już nie wiedza naukowa, ale uczeń jako człowiek w procesie rozwoju ma stać się zasadniczym punktem odniesienia przy konstruowaniu programu i doborze treści kształcenia. W praktyce oznacza to, że odtąd nie uczniowie mają się dostosowywać do programu, który "obiektywnie wynika" ze stanu wiedzy o świecie, ale zawarty w programie wybór wiadomości ma być tak dokonywany, a całość programu tak skonstruowana, aby najlepiej służyło to rozwojowi uczniów. Ta zmiana pozwala uwolnić się, przy układaniu programu kształcenia ogólnego, od warunkowań i rygorów, jakie narzuca swoisty, systematyczny i uporządkowany, sposób naukowego opisu świata. Przede wszystkim, umożliwia ona prawidłowy dobór informacji szczegółowych, zarówno ze względu na ich ogólną ilość, jak i z punktu widzenia ich merytorycznej przydatności w kształceniu człowieka jako osoby.

III. Zasadniczej zmianie ulega równocześnie sposób rozumienia kształcenia ogólnego. Tradycyjnie uważa się, że człowiek wyksz-

talcony powinien posiadać niezłą orientację w zakresie podstawowych dziedzin ludzkiej wiedzy. Stąd kształcenie ogólne, poza etapem nauczania początkowego, traktuje się jako kształcenie o charakterze propedeutycznym w podstawowych dziedzinach wiedzy. Równocześnie, zwłaszcza na poziomie średnim, kształcenie ogólne uważa się za wstępny etap kształcenia kierunkowego, które ma być później kontynuowane na wyższej uczelni. Konsekwencją takiego sposobu pojmowania kształcenia ogólnego jest dążenie do tego, aby program nauczania pozostawał w odpowiedniej proporcji do stanu wiedzy w poszczególnych dziedzinach. Jednakże, wobec stałego przyrostu wiedzy, tworzony na tej zasadzie program musi nieuchronnie być coraz bardziej przeładowany.

Nowy sposób rozumienia wykształcenia ogólnego polega na odejściu od propedeutyczno-encyklopedycznego charakteru na rzecz ujęcia bardziej "użytkowego". Nie chodzi tutaj o tzw. podejście "pragmatyczne", ale o to, aby w ramach kształcenia ogólnego nowego typu, uczeń miał okazję przyswoić sobie zasób wiedzy i umiejętności potrzebnych mu do adekwatnego funkcjonowania w życiu. Przez adekwatne funkcjonowanie w życiu rozumieć należy takie postępowanie, które odpowiada naturze i godności ludzkiej, a tym samym wzbogaca wewnętrznie zarówno samego człowieka jak i inne osoby, wśród których ten człowiek żyje i działa.

W ramach tak zmienionej koncepcji kształcenia ogólnego, wiadomości i umiejętności, które zdobywać będą uczniowie, zostaną wybrane według innych niż dotąd kryteriów i znacznie bardziej selektywnie koncentrować będą uwagę uczniów wokół czterech głównych zadań rozwojowych, przed którymi stoi każdy młody człowiek przygotowujący się do samodzielnego i odpowiedzialnego życia. Nowe kształcenie ogólne oferować będzie zatem uczniom przede wszystkim te informacje i umiejętności, w oparciu o które będą oni potrafili:

- a) odnajdywać harmonię i równowagę wewnętrzną (żyć w zgodzie z samym sobą),

- b) współistnieć z przyrodniczym środowiskiem naszej planety (zamiast obecnie, dominującej postawy rabunkowej eksploatacji zasobów naturalnych),
- c) efektywnie współdziałać w ramach różnego rodzaju grup i wspólnot w skali mikro i makrospołecznej (w rodzinie, miejscu pracy, społeczeństwie...),
- d) korzystać z zasobów informacyjnych naszej cywilizacji (docierać bez zbędnych przeszkód do potrzebnych informacji).

W tej perspektywie rozwój intelektualny oraz wrastanie w dziedzictwo kultury narodowej i światowej są pierwszorzędnymi przesłankami realizacji zadań rozwojowych, wobec których stoi każdy uczeń.

IV. Rozwój jest jedną z najbardziej istotnych właściwości osoby ludzkiej. Rozwój człowieka jest procesem złożonym i w swoim zasadniczym wymiarze ma charakter autonomiczny. Oznacza to, że najważniejszą siłą napędową tego rozwoju jest wyrastająca z poczucia odpowiedzialności niezawisła motywacja wewnętrzna. Dlatego, bez zaangażowania się w sprawę własnego rozwoju, człowiek nie może rozwinąć w pełni istniejących w nim możliwości, a wymuszanie rozwoju przez presję z zewnątrz przynosi tylko dość ograniczone skutki.

Jeżeli z tej perspektywy spojrzeć na aktualnie funkcjonujący w Polsce system szkolny, to okaże się, że jest on ukształtowany zgodnie z założeniami strategii dydaktycznej, którą można nazwać "strategią wymuszania". W jej ramach program kształcenia "wylicza" co i w jakim zakresie uczniowie mają umieć, a tym samym, co nauczyciel może i powinien wyegzekwować. Egzekwowanie umożliwiające określone środki nacisku, wśród których najważniejszym jest ocena szkolna. To dydaktyczne wymuszanie jest znacznie ułatwione i uporządkowane w pewien schemat przez obowiązujący w naszej szkole system klasowo-lekcyjny.

Takie działanie szkoły powoduje zdecydowaną dominację bierno-przystosowawczych postaw wśród uczniów, którzy na codzień uczą się niemal wyłącznie dlatego, że będą odpytywani przez nauczycieli. Uczą się więc głównie "dla stopni", "do klasówki" i jest to jedna z ważniejszych przyczyn słabości naszej szkoły.

Dlatego, aby stworzyć możliwość rzeczywistej poprawy poziomu nauczania, niezbędna jest istotna korekta ogólnej strategii dydaktycznej szkoły. Dotychczasowe, jednostronne podejście musi zostać zastąpione "strategią mieszaną", w której elementy wymuszania będą pozostawały w określonej równowadze z elementami pobudzania i ukierunkowywania rozwoju. Zredukowana do właściwego wymiaru, i dzięki temu mająca zdecydowanie większe szanse skuteczności, "strategia wymuszania" ma gwarantować rzeczywiste opanowanie przez ogół uczniów tego, co niezbędne, podczas gdy "strategia pobudzania" ma znacznie rozszerzyć istniejące dziś możliwości pozytywnego wpływu szkoły na indywidualny rozwój ucznia.

V. Możliwości rozwojowe człowieka są wrodzone i każdy posiada jakiś potencjał, który w odpowiednich warunkach może ujawnić się w postaci konkretnych osiągnięć rozwojowych. Uczniowie różnią się jednak wrodzonym potencjałem rozwojowym oraz warunkami życiowymi istotnie wpływającymi na sposób jego wykorzystania. Fakty te muszą być brane pod uwagę przy konstruowaniu programu kształcenia ogólnego. W szczególności ważne są następujące zjawiska i zależności:

1. Jeśli program kształcenia przekracza rzeczywiste możliwości ucznia, wówczas albo uczeń musi być cofnięty na odpowiednio niższy szczebel nauczania, albo powstaje konieczność tworzenia edukacyjnej fikcji. W praktyce szkolnej fikcję może tworzyć zarówno uczeń, symulujący opanowanie materiału przewidzianego programem nauczania, jak i nauczyciel jeżeli nieoficjalnie obniża wymagania albo pozoruje ich

egzekwowanie.

2. Zawyżony, w stosunku do realnych możliwości uczniów, program kształcenia wybitnie sprzyja rodzeniu się niewiary w siebie, zniechęcenia, stałego poczucia zagrożenia oraz świadomej lub nieświadomej postawy ucieczki od szkoły. Zawyżenie wymagań programowych wpływa także na osłabienie i spłylenie zainteresowań poznawczych uczniów.
3. Jeżeli wymagania programowe są tak wyważone, że uczeń może im sprostać tylko pod warunkiem zaangażowania w to całej swojej energii życiowej, to również prowadzi to do niepożądanych efektów. W takiej sytuacji uczeń ma do wyboru albo fikcyjne realizowanie części wymagań programowych, albo nadmierną redukcję aktywności życiowej na wszystkich innych polach poza nauką szkolną. Tego rodzaju redukcja musi wpłynąć niekorzystnie na jego całościowo pojęty rozwój osobowy.
4. Jeżeli program kształcenia będzie rozbudowywany i utrudniany, to będzie wzrastać liczba uczniów, którzy nie zdołają go naprawdę zrealizować, a tym samym będą też narastać wszystkie wyżej wspomniane, negatywne następstwa tej sytuacji. Jeżeli natomiast program będzie ograniczany i ułatwiany to, jak wykazały doświadczenia niektórych krajów, nastąpi obniżenie poziomu nauczania w szkole. Jedno i drugie jest więc trudne do zaakceptowania.

Wskazane zjawiska i zależności wyjaśniają, dlaczego trzeba odejść od dotychczasowego sposobu konstruowania programu kształcenia - sposobu, który pozwala tylko na wybór pomiędzy "mniej", bądź "więcej" materiału nauczania.

VI. Z tego, co dotąd przedstawiono, wynika potrzeba tworzenia programu kształcenia ogólnego jako konstrukcji złożonej z dwóch, istotnie różnych części. Jedna zachowa klasyczną postać, z tą tylko różnicą, że zamiast odpowiadającego

wygórowanym aspiracjom edukacyjnym "maksimum", określać będzie teraz cywilizacyjne i kulturowe "minimum" osiągnięć koniecznych. Natomiast druga część programu nie będzie już formułować wymagań, tylko wskazywać pożądane rodzaje aktywności oraz treści nauczania szczególnie przydatne dla efektywnego pobudzania rozwoju uczniów. W tej części programu mieścić się będą możliwości urzeczywistniania osiągnięć edukacyjnych zależnych wyłącznie od pulapu uzdolnień oraz aspiracji uczniów i nauczycieli.

VII. Dotychczas każdy nauczyciel uczył według jednego, powszechnie obowiązującego programu nauczania danego przedmiotu. W nowych warunkach nauczyciel będzie mieć do wyboru co najmniej dwa różne programy. Wszystkie te programy opracowane będą przez konkretnych autorów i urzędowo zatwierdzone. Podstawą do zatwierdzenia oferowanych Ministerstwu Edukacji Narodowej programów będzie ich zgodność z ogólną koncepcją kształcenia oraz uwzględnienie w nich urzędowo określonego minimum programowego, a także szeroko i elastycznie traktowana poprawność metodyczna. Istotną cechą tego rozwiązania jest stała otwartość systemu oświatowego na nowe propozycje programów, które sukcesywnie będą weryfikowane i włączane do urzędowego zestawu. Istnienie bogatszej oferty programowej stworzy nauczycielowi możliwość wyboru takiego programu, który będzie najlepiej dostosowany z jednej strony do możliwości uczniów, a z drugiej do osobistych preferencji i możliwości nauczyciela oraz warunków jakimi dysponuje szkoła. Ponadto rozwiązanie to umożliwi nauczycielowi podjęcie, nawet w trakcie roku szkolnego, realizacji innej propozycji programowej, gdyby wcześniejszy wybór okazał się nietrafny, a zmiana miała przynieść korzyść uczniom.

Możliwość tworzenia alternatywnych programów nauczania poszczególnych przedmiotów wymaga określenia powszechnie obowiązujących treści kształcenia, to znaczy zestawu wiadomości i umiejętności, które będą musiały być zawarte w każdym z pro-

gramów dopuszczonych do użytku szkolnego. Zagwarantuje to konieczny stopień ujednoczenia programów nauczania. Powszechnie obowiązujące treści kształcenia dla każdego przedmiotu, czyli "minima programowe", zgodnie z ustawą o systemie oświaty będą ustalane przez Ministra Edukacji Narodowej. Należy podkreślić, że urzędowe minimum programowe nie będzie mogło być traktowane jako program nauczania danego przedmiotu.

CZĘŚĆ 2. Szkoła podstawowa.

VIII. Przez pierwsze trzy lata nauki w szkole realizowany jest cykl programowy określony mianem nauczania początkowego. Celem nauczania początkowego jest przygotowanie dzieci do roli świadomych swych powinności uczniów. Oznacza to wykształcenie właściwej motywacji oraz nabycie przez dzieci elementarnych umiejętności, które pozwolą im nie tylko chcieć, ale także móc korzystać z możliwości rozwoju, jakie stwarza im program szkolny w klasach wyższych.

Dotychczas, już od pierwszej klasy zajęcia szkolne organizowane były w systemie klasowo-lekcyjnym, który od razu stawiał dzieciom określone wymagania, często przerastające ich poziom możliwości adaptacyjnych. Dlatego w nowym programie wprowadzenie systemu lekcyjnego zostaje przesunięte na drugi rok nauczania. Moment i sposób przejścia na system lekcyjny wybiera nauczyciel w zależności od tego, jak szybko postępuje w danej klasie proces adaptacji dzieci do wymogów życia szkolnego.

W okresie nauczania początkowego zasadniczą formą oceny postępów dziecka jest ocena opisowa. Klasyczny stopień szkolny ma pojawić się dopiero wraz z wyodrębnieniem lekcji i przedmiotów nauczania, ale do końca trzeciej klasy pełnić ma on funkcję oceny uzupełniającej.

Celem powyższych rozwiązań jest spowodowanie aby pierwsze, a więc najgłębiej zapadające w człowieku doświadczenie szkoły,

było doświadczeniem tej instytucji jako miejsca, gdzie wspólnie z innymi i w dialogu z nauczycielem wzrasta się przez nabywanie nowych wiadomości i umiejętności, a nie zabiega się o stopnie w dzienniczku. Sprzyjać to będzie między innymi równoważeniu zachwianej w naszym społeczeństwie proporcji między wysiłkiem związanym z nabywaniem rzeczywistych kompetencji, a tym, który wiąże się z uzyskiwaniem formalnie pojętych kwalifikacji.

Według nowej koncepcji, w programie nauczania początkowego muszą być określone:

- rodzaj i pułap osiągnięć dzieci w zakresie elementarnych umiejętności szkolnych,
- zagadnienia, które powinny być realizowane w ramach zajęć,
- proporcje różnego rodzaju problematyki, które do tej pory gwarantował przydział godzin na poszczególne przedmioty.

IX. Od czwartej do ósmej klasy jedną część programu realizuje się w systemie klasowo-lekcyjnym, a drugą w systemie zajęć organizowanych dla innych niż zespół klasowy grup uczniów. Mogą to być grupy uczniów z jednej lub wielu klas w tym samym roczniku, albo grupy zróżnicowane wiekowo. W niektórych przypadkach mogą też być tworzone grupy uczniów z różnych szkół. Wprowadzenie do planu pracy szkoły istotnie większej ilości zajęć dla różnego rodzaju grup uczniów nie narusza tradycyjnego podziału ogółu uczniów na klasy. Wzrasta natomiast rola wychowawcy klasowego, którego nowym zadaniem staje się troska i nadzór nad tym, do jakich grup zajęciowych trafiają uczniowie z jego klasy.

W stosunku do poprzedniego stanu rzeczy bardzo istotną zmianą jest to, że w nowym układzie uczniowie tylko częściowo będą realizować swój obowiązek szkolny poprzez udział w lekcjach (w ramach systemu klasowo-lekcyjnego). Pełne zrealizowanie obowiązku szkolnego wymagać będzie ponadto od

uczniów udziału w określonej ramowym planem nauczania ilości zajęć w grupach (poza systemem klasowo-lekcyjnym). Uczniowie, którzy są w stanie bardziej rozszerzyć swój program kształcenia mogą korzystać z zajęć grupowych w wymiarze większym niż przewiduje to ramowy plan nauczania.

Aby otrzymać promocję do następnej klasy, obok pozytywnych ocen klasyfikacyjnych z przedmiotów nauczanych w systemie klasowo-lekcyjnym uczniowie muszą uzyskać również oceny pozytywne bądź formalne zaliczenie zajęć grupowych, w których brali udział w ramach realizacji obowiązku szkolnego. Ponadobowiązkowe uczestnictwo w zajęciach grupowych nie podlega formalnemu zaliczeniu w żadnej postaci.

X. W systemie klasowo-lekcyjnym realizowane będą następujące przedmioty nauczania:

- język polski, historia, wiedza o życiu społecznym, biologia z higieną, geografia, fizyka, matematyka, chemia.

Ponadto w ramach klasy organizowane będą, umieszczone w ramowym planie nauczania, godziny zajęć ruchowych. Będą to "klasyczne" lekcje wychowania fizycznego w liczbie zależnej od warunków organizacyjnych i kadrowych danej szkoły uzupełnione według preferencji uczniów i lokalnych możliwości organizacyjnych o takie formy jak: spacer, jogging, zabawy ruchowe na świeżym powietrzu i w pomieszczeniu, kurs tańca, aerobic, rytmika, jazda na łyżwach, narty, pływanie, itp. W każdej klasie musi być jednak utrzymana przynajmniej jedna godzina tygodniowo tradycyjnej lekcji

wychowania fizycznego.

XI. W ramach obowiązkowych zajęć grupowych odbywać się będzie nauczanie języków obcych. Wybór języka obcego należy do ucznia i jego rodziców. W miarę posiadanych możliwości szkoła powinna dążyć do stworzenia jak najszerszej oferty w tej dziedzinie. W szczególnych przypadkach obowiązek nauki języka obcego uczeń może realizować na kursach organizowanych poza macierzystą szkołą.

Uczniowie muszą także obowiązkowo wybrać co najmniej jedną z trzech dziedzin aktywności, którym w dotychczasowym planie nauczania odpowiadały przedmioty: plastyka, muzyka i technika. Aktywność w każdej z tych dziedzin może być organizowana w szkole w ramach bardzo różnych grup i form działania, jak na przykład : teatr szkolny, chór szkolny, szkolny zespół instrumentalny, szkolna pracownia plastyczna, tkacka, krawiecka, fotograficzna, modelarska, warsztat stolarski, ślusarski, pracownia komputerowa (informatyczna) itp. Realizacja obowiązku szkolnego polega na uczestniczeniu w jednej z takich form zajęć, w wymiarze określonym w ramowym planie nauczania. Wynikające z obowiązku uczestnictwo w takich zajęciach podlega zaliczeniu w formie ustalonej przez osobę prowadzącą. Uczeń może, po zakończeniu określonego przez organizatora zajęć cyklu, wybrać sobie inne, dostępne w danym momencie, zajęcia. Zgodnie z ogólnym założeniem z wymienionych wyżej form zajęć uczniowie jeśli chcą mogą korzystać również w większym niż obowiązkowy wymiarze godzin, o ile pozwalają na to warunki kadrowo-organizacyjne szkoły.

XII. Oprócz tego zestawu zajęć obowiązkowych do wyboru, szkoła musi też zapewnić możliwość pogłębiania wiedzy w ramach kilku rodzajów ośrodków aktywności poznawczej jak np.: klub historyczny, szkolny oddział towarzystwa młodych polonistów, koło młodych ekonomistów, warsztaty matematyczne, itp. W ramach tych zajęć uczniowie mają rozwijać swoje zainteresowania, prowadzić różną działalność o charakterze poznawczym, współpracować z innymi grupami o podobnym profilu, przygotowywać się do udziału w olimpiadach przedmiotowych, a także uczestniczyć w młodzieżowych zjazdach, sympozjach i konferencjach, poświęconych interesującym ich zagadnieniom. Uczestnictwo w tego rodzaju grupach zajęciowych nie wchodzi w zakres obowiązku szkolnego, niemniej uczeń, który się zgłosi i zostanie wpisany na listę, przyjmuje na siebie zobowiązanie do brania udziału w pracy tej grupy co najmniej przez jedno półrocze.

CZĘŚĆ 3. Szkoły ponadpodstawowe

XIII. Bez względu na to, jak zmieniać się będzie w przyszłości struktura szkolnictwa, program rozumianego w nowy sposób kształcenia ogólnego powinien być taki sam dla ogółu młodzieży. Obecna sytuacja sprzyja niedocenianiu kształcenia ogólnego w szkołach zawodowych, w których uczy się blisko połowa młodzieży polskiej. Tymczasem ta młodzież, tak samo jak absolwenci szkół ogólnokształcących, będzie niebawem wchodzić w obowiązki rodzinne i obywatelskie, uczestniczyć w życiu społecznym zarówno w płaszczyźnie politycznej jak i ekonomicznej, a także wpływać w pewien sposób, poprzez swoje

wybory i preferencje, na ogólny stan kultury narodowej.

Wiadomości, które ogół młodzieży polskiej będzie zdobywał w ramach nowego programu kształcenia ogólnego, powinny pozwalać zrozumieć młodym ludziom najważniejsze okoliczności i uwarunkowania jakie trzeba brać pod uwagę wybierając taki, a nie inny sposób postępowania w swoim miejscu pracy, w rodzinie, w lokalnym środowisku społecznym oraz w sprawach mających zasięg ogólnospołeczny. Tego rodzaju powszechny program kształcenia ogólnego ma być realizowany przez trzy lata nauki.

XIV. W zależności od typu szkoły program kształcenia ogólnego będzie odpowiednio uzupełniony. W szkołach zawodowych uzupełnieniem będzie kształcenie zawodowe według założonego profilu szkoły. Natomiast we wszystkich szkołach przygotowujących młodzież do egzaminu maturalnego, powszechny program kształcenia ogólnego będzie poszerzony.

Program ogólny poszerzony ma umożliwić młodzieży, aspirującej do uzyskania matury, niezbędne rozszerzenie horyzontów myślowych poprzez obcowanie z problematyką filozoficzną, głębsze wrośnięcie w dziedzictwo naszej kultury oraz zapoznawanie się z wybranymi zagadnieniami z zakresu różnych dziedzin wiedzy.

Obok programu ogólnego poszerzonego w szkołach średnich, w których nauka kończy się egzaminem maturalnym, uczniowie poznają inną jeszcze, właściwą dla danego typu szkoły problematykę. W technicach i liceach zawodowych będzie to odpowiedni dla profilu szkoły program kształcenia zawodowego, natomiast w liceach ogólnokształcących będzie to program o charakterze erudycyjnym.

XV. We wszystkich typach szkół, w których nauka kończy się egzaminem maturalnym, po zakończeniu 3-letniego cyklu poszerzonego kształcenia ogólnego i erudycyjnego, uczniowie podejmują program kształcenia wynikający z dokonanego przez nich wyboru kierunku ich dalszego rozwoju. Przewiduje się tu bardzo różne możliwości:

1. Jeżeli uczeń liceum ogólnokształcącego zamierza zdawać maturę i podjąć studia wyższe, wówczas w czwartym /ostatnim/ roku nauki uczestniczy w zajęciach fakultatywnych dobranych według programu egzaminu maturalnego i wymogów, jakie stawia podjęcie studiów w wybranym kierunku.
2. Jeżeli uczeń liceum ogólnokształcącego rezygnuje ze zdawania matury i zamierza uczyć się zawodu w szkole policealnej lub w innych formach przygotowania zawodowego, wówczas po trzech latach nauki otrzymuje świadectwo ukończenia szkoły średniej ogólnokształcącej.
3. Jeżeli uczeń technikum lub 5-cio letniego liceum zawodowego zamierza zdać maturę i równocześnie uzyskać wynikające z profilu szkoły kwalifikacje zawodowe, wówczas przez dwa ostatnie lata nauki uczestniczy w zajęciach fakultatywnych dobranych według programu egzaminu maturalnego i wymagań, jakie stawia podjęcie studiów w wybranym kierunku i równoległe realizuje program ostatnich dwóch lat kształcenia zawodowego.
4. Jeżeli uczeń technikum lub 5-cio letniego liceum zawodowego zamierza zdać maturę i podjąć naukę w wyższej uczelni a nie jest zainteresowany uzyskaniem uprawnień zawodowych, wówczas

w czwartym i dla niego ostatnim roku nauki w szkole, uczestniczy w zajęciach fakultatywnych dobranych według programu egzaminu maturalnego i wymogów, jakie stawia podjęcie studiów w wybranym kierunku.

5. Jeżeli uczeń technikum lub 5-cio letniego liceum zawodowego zamierza uzyskać uprawnienia zawodowe i rezygnuje ze zdawania matury, wówczas realizuje program dwóch ostatnich lat kształcenia zawodowego. Czas realizacji tego programu powinien być określony według specyfiki danego rodzaju kształcenia zawodowego.

XVI. Na powszechny program kształcenia ogólnego składać się mają następujące elementy:

1. Kształcenie w zakresie języka ojczystego obejmujące zarówno poznawanie wybranych tekstów literackich, przede wszystkim dzieł należących do klasyki literatury polskiej, jak i doskonalenie praktycznej umiejętności posługiwania się językiem w mowie i w piśmie /poprawne wysławianie się, redagowanie listów, sporządzanie i odczytywanie pism urzędowych, sprawozdań, sprawne notowanie wykładów i wypowiedzi itp./.
2. Nauka historii.
3. Skrócony kurs matematyki.
4. Kształcenie w zakresie wiedzy o człowieku i jego środowisku naturalnym. Wybór informacji z takich dziedzin wiedzy, jak biologia, fizyka, chemia, a także geografia ma być dokonany w sposób, który pomoże uczniom rozumieć dlaczego i jak współczesny człowiek musi chronić powietrze, wodę i ziemię. Ponadto informacje przedstawiane uczniom w ramach tych

przedmiotów mają stanowić podstawę dla zrozumienia dwóch wielkich problemów dzisiejszego świata. Pierwszym z nich jest pozyskiwanie energii, drugim - neutralizacja odpadków i zanieczyszczeń produkowanych przez cywilizację przemysłową. Wiadomości zdobywane w ramach tych przedmiotów winny także ukazywać uczniom najważniejsze problemy związane ze zdrowiem i jego ochroną oraz być podstawą dla kształtowania racjonalnych postaw wobec własnego zdrowia.

5. Nauka języka obcego - kontynuacja lektoratu rozpoczętego w szkole podstawowej.
6. Kształcenie w zakresie wiedzy o życiu w społeczeństwie. Mieszczą się tu zagadnienia, które tradycyjnie składają się na program przedmiotów, takich jak: przysposobienie do życia w rodzinie, wiedza o społeczeństwie, wychowanie obywatelskie, a częściowo także przysposobienie obronne. Ponadto wchodzi w ten zakres elementarne wiadomości praktyczne z dziedziny życia gospodarczego oraz zasad porządku prawnego, ze szczególnym uwzględnieniem praw człowieka i praw obywatelskich.

XVII. Poszerzony program kształcenia ogólnego składa się z ośmiu części:

1. Poszerzone, w stosunku do programu ogólnego, nauczanie języka ojczystego.
2. Nauka historii - intensywniejsza w porównaniu do programu ogólnego.
3. Cykl zajęć z filozofii, w ramach którego uczniowie powinni zapoznać się z próbkami tekstów, reprezentatywnych dla różnych szkół filozoficznych. W ramach tych zajęć uczniowie

powinni także zyskać elementarną orientację w zakresie europejskiej tradycji filozoficznej.

4. Kurs matematyki.
5. Kształcenie w zakresie wiedzy o człowieku i jego środowisku naturalnym.
6. Dwa przedmioty do wyboru z niżej podanej listy :
 - biologia
 - geografia
 - fizyka z astronomią
 - chemia

Po ukończeniu I klasy uczeń może kontynuować naukę wybranych przedmiotów. Może też jeden z nich lub oba zamienić na inne. Podobnie może postąpić po ukończeniu II klasy. Stąd w grupach realizujących programy tych przedmiotów mogą znaleźć się uczniowie z różnych roczników. Programy te muszą być opracowane przy założeniu, że uczniowie będą je realizowali częściowo lub w całości.

7. Nauka języka obcego w wymiarze zwiększonym w porównaniu do programu ogólnego.
8. Kształcenie w zakresie wiedzy o życiu w społeczeństwie.

XVIII. W technikach i liceach zawodowych obok poszerzonego programu ogólnego realizowane są zajęcia przygotowujące do zawodu. W liceach ogólnokształcących w miejsce przedmiotów zawodowych wchodzi program kształcenia erudycyjnego.

W ramach cyklu erudycyjnego uczniowie muszą wybrać zajęcia z dwóch dziedzin kształcenia.

Mogą to być, organizowane według lokalnych możliwości kadrowych, zajęcia takie jak np : historia sztuki, historia literatury, wiedza o teatrze, genetyka, biologia człowieka, astronomia, podstawy wiedzy o technice, historia techniki, informatyka, logika, filozofia, historia myśli politycznej itd.

Analogicznie, jak w przypadku przedmiotów do wyboru będących składową częścią poszerzonego programu kształcenia ogólnego, uczeń może na każdy rok nauczania wybrać inne dziedziny kształcenia erudycyjnego spośród tych możliwości, które stwarza szkoła.

Podkreślić należy, że zajęcia organizowane w ramach programu erudycyjnego mają być dostępne dla uczniów różnych liceów ogólnokształcących z danego terenu. Możliwości korzystania z tych zajęć mają mieć także zainteresowani uczniowie z innych szkół ponadpodstawowych (jako wolni słuchacze).

Zajęcia organizowane w ramach cyklu erudycyjnego mogą odbywać się w szkole lub poza szkołą, w pomieszczeniach posiadających odpowiednie dla danego rodzaju zajęć wyposażenie (laboratorium, planetarium, muzeum, ośrodek doświadczalny itd.).

XIX. We wszystkich szkołach ponadpodstawowych mają być ponadto organizowane zajęcia, które nie mają charakteru obowiązkowego dla uczniów. Będą to zajęcia służące rozwojowi zainteresowań kulturalnych i artystycznych, w formach takich jak: szkolny teatr, chór, pracownie plastyczne itd. Oprócz tego w szkołach powinny działać koła zainteresowań, w ramach których uczniowie, jeśli zechcą będą mogli

pogłębiać bardziej "szkolnie" traktowaną wiedzę polonistyczną, matematyczną i przyrodniczą. Zajęcia nieobowiązkowe, zwłaszcza o charakterze artystycznym, mają być dostępne dla uczniów różnych szkół.

Zgodnie z ogólną koncepcją kształcenia, uczniowie szkół ponadpodstawowych, w miarę istniejących warunków organizacyjnych mogą korzystać ze wszystkich zajęć w wymiarze większym niż wynika to z ramowego planu nauczania danego typu szkoły.

XX. W liceum ogólnokształcącym w klasie IV uczniowie mają po cztery godziny zajęć z każdego przedmiotu, który jest w programie ich egzaminu maturalnego. Uczniowie szkół średnich maturalnych o pięcioletnim cyklu kształcenia mają przez dwa lata po dwie godziny zajęć z każdego przedmiotu, który jest w programie ich egzaminu maturalnego.

